

TIM MARSHALL

VĚK ZDÍ

*Proč dnes všude na světě
vyrůstají nové hradby*

ÚVOD

ZEĎ NA HRANICI MEZI IZRAELEM a Západním břehem Jordánu patří k těm nejzlověstnějším a nejnevlídnějším na světě. Při pohledu zblízka, ať už z té či oné strany, vyrůstá ze země jako obr, který vás má v hrsti. Tváří v tvář té obrovské mase oceli a betonu na vás tíživě dolehne nejen její velikost, ale také to, co reprezentuje. Na jedné straně stojíte vy; na druhé „oni“.

Před třiceti lety se jistá zeď poroučela k zemi a odstartovala tím cosi, co se tvářilo jako nová epocha otevřenosti a mezinárodní spolupráce. V roce 1987 zavítal americký prezident Ronald Reagan v rozděleném Berlíně k Braniborské bráně a adresoval svému protějšku v čele Sovětského svazu výzvu: „Pane Gorbačove, strhněte tu zeď!“ O dva roky později opravdu padla. Berlín, Německo a posléze i celá Evropa se znovu sjednotily. Byly to opojné časy, kdy někteří intelektuálové zvěstovali konec dějin. Jenže dějiny neskončily.

V posledních letech jako by výzva ke strhávání zdí znovu prohrávala s touhou po opevnování. Jako by ztrácela hlas, neschopna soupeřit se znepokojivě rostoucí masovou migrací, s odporem vůči globalizaci, s opětovně vzednutým nacionalismem, se zhroucením komunismu a s útoky z 11. září a tím, co po nich následovalo. To všechno jsou kritické změny, od nichž se v příštích letech bude odvíjet podoba našeho světa.

Podél hranic vidáme dnes všude vyrůstat zdi. Navzdory globalizaci a vyspělé technice to vypadá, jako bychom byli rozdělenější než kdykoli předtím. Svět jednadvacátého století je obehnán tisíci kilometry zdí a plotů. Nejméně pětadesát zemí, tedy více než třetina států celého světa, si na hranicích postavila nějaký druh zábrany.

Polovina z bariér vzniklých po druhé světové válce byla přitom vztyčena až po roce 2000. Kilometrů zdí, plotů a zátarasů mezi evropskými národy by do pár let mohla překonat vrcholné období studené války. Nejprve se vzájemně oddělilo Řecko a Makedonie, pak Makedonie a Srbsko, potom Srbsko a Maďarsko – a jak náš úlek opadal s každým dalším napnutím ostnatého drátu, ostatní se přidávali: Slovinsko začalo s výstavbou bariér na hranici s Chorvatskem, Rakušané oplotili hranici se Slovinskem, Švédsko zbudovalo překážky k zadržení nelegálních imigrantů proudících přes Dánsko a Estonsko s Lotyšskem a Litvou se pustily do vyztužování obrany na hranicích s Ruskem.

Evropa v tom ale rozhodně není sama: Spojené arabské emiráty postavily plot na hranici s Ománem a Kuvajt zase na hranici s Irákem. Fyzická přepážka odloučila Irák od Íránu a další zase Írán od Pákistánu – v délce celých 700 kilometrů. Ve střední Asii se vnitrozemský Uzbekistán i přes svou izolovanou polohu odštíhl od pětice svých sousedů: Afghánistán, Tádžikistán, Kazachstán, Turkmenistán a Kyrgyzstán. Hranice s Tádžikistánem se dokonce zaminovala. Ve výčtu lze pokračovat: zdi stojí také mezi Brunej a Malajsií, Malajsií a Thajskem, Pákistánem a Indií, Indií a Bangladéšem, Čínou a Severní Koreou, Severní a Jižní Koreou a tak dále po celém světě.

Důvodů ke stavbě zdí se najde spousta, protože nás rozděluje právě taková spousta příkopů – majetkových, rasových, náboženských i politických. Někdy tyto rozkoly vedou k násilí a vztyčené zdi mu mají zabránit nebo nás před ním ochránit. Jindy zase zdi stavíme, abychom mezi sebe někoho nepustili. A občas zdi ve fyzickém smyslu ani nevzniknou, ale pocit separace se přesto dostaví; nosíme si jej v hlavě. Tyto neviditelné bariéry ale nebývají o nic méně účinné než ty viditelné.

Vznikající zdi toho nemálo vypovídají o mezinárodní politice, souběžně s tím však reprezentují obavy, které sahají dál než jen na hranice národních států, kde spočívají. Hlavním účelem zdí objevujících se po celé Evropě je zastavit vlnu přistěhovalců – ale zároveň svědčí o nejednotě a nestabilitě v samém uspořádání Evropské

unie, jakož i v jednotlivých členských státech. Zeď podél americko-mexických hranic, navrhovaná prezidentem Trumpem, má od jihu zarazit přísun přistěhovalců, ale zároveň odráží širší obavy, které v mnoha jeho stoupencích vyvolává měnící se demografie.

Rozdělenost se promítá do všech úrovní politiky – ať už jde o rovinu osobní, místní, celostátní nebo mezinárodní. Abychom pochopili, co se v dnešním světě děje, musíme si ze všeho nejdřív uvědomit, z čeho naše rozdělenost pramení – a proč se na ní dodnes nic nezměnilo.

Zkuste si vybavit úvodní výjev ze snímku *2001: Vesmírná odyssea*, mistrovské sci-fi z roku 1968 natočené Stanleyem Kubrickem. Scénu uvozuje titulok „NA ÚSVITU LIDSTVA“. Tlupa primátů, potažmo prvotních lidí, popíjí v pravěké africké savaně poklidně z napajedla, když tu se náhle objeví skupinka vetřelců. Popíjejícím nečiní potíže podělit se o vodu s příslušníky vlastní tlupy – ale ne tak už s „těmi druhými“. Rozpoutá se vřeštivá mela, během níž se vetřelcům podaří zmocnit napajedla a zahnat protivníky na ústup. Kdyby jim intelektuální kapacita umožňovala vyrobit si pár cihel a namíchat trošku malty, mohli by kořist nyní obezdít a postavit k ní hlídky. Jenže k takovým dovednostem jim ještě pár milionů let schází, takže až se původní tlupa za pár dní vrátí a pokusí se dobýt ztracené území zpátky, vypukne celý boj nanovo.

Shlukovat se v tlupách, cítit se ohroženě tváří v tvář většímu počtu vetřelců a snažit se reagovat na (domnělá) nebezpečí – to všechno máme do značné míry v krvi. Uzavíráme svazky důležitě z hlediska přežití i společenské soudržnosti. Pěstujeme si skupinovou identitu, z čehož nezdůvodněně vyvěrá revnivost vůči těm, kdo k nám nepatří. Naše skupiny spolu soupeří o přírodní zdroje, ale je v tom také kus vzájemné nevraživosti, kterou zvětňuje příběh o „nás a těch druhých“.

Na samém počátku historie lidstva jsme se živil jako lovci a sběrači. Neměli jsme žádná trvalá sídla vázaná na přítomnost přírodních zdrojů, po nichž by mohl bažít někdo další. V oblastech nazývaných

dnes Turecko a Blízký východ začali však lidé jednoho dne rolničit. Místo aby se plahočili z místa na místo za potravou či pastvou pro dobytek, jali se obdělávat pole a čekat, co z toho vzejde. Ze dne na den (v měřítku evoluce) jsme tak v čím dál hojnějších počtech pocítili potřebu stavět zábrany: zdi a střechy, které by nám skýtaly příbytek a možnost ustájení dobytka; ploty sloužící k vymezení našeho území; pevnosti, kam bychom se mohli uchýlit, bude-li toto území napadeno; a hlídky, které ten nový systém měly ochránit. Tak se zrodil věk zdí, jenž do dnešních dnů vymezuje náš myšlenkový obzor. Dodnes si vykládáme příběhy o hradbách Tróje, Jericha či Babylonu, o Velké čínské zdi, o opevnění Velkého Zimbabwe, o Hadriánově valu, o incských stavbách v Peru, o hradbách Cañihradu a o mnoha dalších podobných bariérách. Táhnou se rozmanitými epochami, oblastmi i kulturami až do současnosti – jen s tím rozdílem, že dnes je napájíme elektrickým proudem a opatřujeme je kamerami a světlomety.

K těmto fyzickým překážkám pak přistupují dělicí čáry pomyslné: velké myšlenky, na nichž vyrostly naše civilizace a které nám propůjčily identitu a vědomí příslušnosti. Sem patří například velké křesťanské schizma, rozštěpení islámu na *sunnu* a *šíu* či v novějších dějinách bitvy sváděné mezi komunismem, fašismem a demokracií.

Thomas L. Friedman vydal v roce 2005 knihu s názvem *Svět je plochý*. Chtěl tím vyjádřit přesvědčení, že globalizace nás všechny nevyhnutelně sblíží. To se opravdu stalo, ale stejně tak v nás vyvolala nutkání ke stavbě zábran. Když lidé čelí něčemu, co vnímají jako hrozbu – ať už je to finanční krize, terorismus, násilný konflikt, uprchlická a imigrační vlna nebo prohlubující se propast mezi bohatými a chudými –, přimykají se těsněji k vlastní skupině. Spoluzakladatel Facebooku Mark Zuckerberg věřil, že nás sociální média spojí. V určitých ohledech tak skutečně učinila, ale zároveň poskytla prostor novým kybernetickým „tlupám“, z nichž některé tráví čas tím, že po celém webu chrlí urážky a vyvolávají rozbroje. Vypadá to, jako by dnes kolem nás bylo těchto tlup a rozmíšek víc než kdy dřív. Otázka dneška tudíž zní: Jakou podobu na sebe naše moderní tlupy

berou? Definujeme se na základě třídy, rasy, náboženství nebo národnosti? A mohou spolu všechny ty tlupy vycházet v míru, když svět nepřestává uvažovat v kategoriích „my versus oni“?

Jádrem problému je totiž právě ono mentální rozdělování na „nás a ty druhé“, k němuž se vážou zdi, které si vytyčujeme v myslí. Oddělují nás od „jinakosti“ vyvěrající z odlišného jazyka, barvy pleti, náboženství nebo třeba názorového systému. S něčím takovým jsem se nedávno setkal sám, když jsem v Londýně vedl seminář pro skupinku třiceti nadějných mladých novinářů z celého světa. Zavedl jsem řeč na válku mezi Íránem a Irákem, ve které zahynul až milion Íránců, a snad trochu neobratně jsem u toho prohodil cosi o „muslimech zabíjejících muslimy“. Vtom vyskočil ze židle jeden mladý egyptský novinář a vykřikl, že tohle mi říkat nedovolí. Bránil jsem se poukazem na statistiky, které o té hrozivé válce máme, na což opáčil: „No ano, jenže Íránci nejsou muslimové.“ V tu chvíli mi konečně svitlo a zůstal jsem jako opařený. Většinu Íránců tvoří šíité, a tak jsem se jej otázal, zda tím chce říct, že šíité neplatí za muslimy. „Ano,“ odpověděl. „Šíité nejsou muslimové.“

Za podobnými rozkoly nestojí pouze boj o přírodní zdroje, ale také přesvědčení, že nikdo jiný než já nemůže mít pravdu, a pokud se mnou někdo nesouhlasí, musí být lidsky pode mnou. Jakmile se zrodí takový neochvějný pocit nadřazenosti, nenechá na sebe stavba zdí dlouho čekat. A když se do toho přimíchá ještě boj o přírodní zdroje, rostou takové zdi o to výš. Přesně v takové situaci se teď podle všeho nacházíme.

Pro účely této knihy nakládám s výrazem „zed“ jako se zástupným termínem pro všemožné typy překážek, plotů a dělicích čar. V jednotlivých kapitolách upřeme pozornost na konkrétní fyzické zdi, z nichž většina sestává z cihel a malty, popřípadě z betonu a drátů. Takové zdi jsou však toliko vnějším projevem toho, co nás rozděluje, nikoli vnitřní příčinou – a tak u nich celý příběh teprve začíná.

Nebylo v mých silách zabývat se každyčským rozděleným regionem. Proto jsem se zaměřil na takové příklady, které nejlépe ilustrují problematické otázky identity v globalizovaném světě, ať už jde o dopady migrace (USA, Evropa, indický subkontinent), o tmelící

i rozkladné účinky nacionalismu (Čína, Spojené království, Afrika) nebo o prolínání politiky s náboženstvím (Izrael, Blízký východ).

V Číně vidíme silný národní stát rozdíraný množstvím vnitřních konfliktů a rozporů, jako jsou nepokoje v regionech nebo majetková nerovnost. To ohrožuje národní jednotu a spolu s tím i hospodářskou sílu a rozvoj, a tak vládě nezbyvá než uplatňovat nad čínským lidem tuhou kontrolu. Spojené státy jsou rovněž rozdělené, ale z jiných důvodů: s érou Donalda Trumpa se v „zemi svobodných“ nejen zhoršily rasové poměry, ale vyvstal i nebývalý rozkol mezi republikány a demokraty, kteří na sebe teď nevraží víc než kdy jindy.

O nesvárech mezi Izraelem a Palestinou všichni dobře víme, ale oba tyto tábory se zároveň rozpadají na tolik nesourodých podskupin, že hledat shodu na nějakém řešení je prakticky nemožné. Etnická a náboženská nesnášenlivost je zároveň pramenem násilí po celém Blízkém východě, kde ústřední roli hraje konflikt mezi šíitskými a sunnitskými muslimy. Za každým z tamních incidentů stojí sice spleť sítí příčin, ale řada z nich má náboženské pozadí, což obzvláště platí pro regionální rivalitu mezi Saúdskou Arábií a Íránem. Na indickém subkontinentu pak současná i nadcházející migrace obnažuje neutěšenou situaci lidí prchajících nejen před náboženským pronásledováním, ale v mnoha případech také před změnou klimatu či hospodářskou tísní.

V Africe se ukazuje, jak obtížně se hranice, tvořící pozůstatek koloniální éry, slučují s přítomností stále ještě silných kmenových vazeb. Po Evropě se zase všude vztyčují zdi ohrožující samu myšlenku Evropské unie a dokazující, že šrámy studené války se vlastně tak docela nezhojily a že nacionalismus s nástupem internacionalismu nikam nezmizel. A zatímco se Velká Británie poroučí z Evropské unie, odhaluje brexit prasklinky po celém království – ať už jde o dlouhodobé separatistické tendence některých regionů nebo o novější sociální a náboženská pnutí, k nimž napomohla globalizace.

Za časů strachu a nestability se lidé shlukují do skupin a chrání se před hrozbami, ať už reálnými, nebo domnělými. Nebezpečí však nepřichází jenom zpoza hranic. Někdy se objevuje i zevnitř – své o tom ví třeba taková Čína...

KAPITOLA PRVNÍ

ČÍNA

*„V kyberprostoru se stejně jako v reálném světě neobejdeme
bez svobody, ale ani bez pořádku.“*

– Si Ťin-pching

ČÍNSTÍ CÍSAŘI SE ODNEPAMĚTI SNAŽILI Z tamních nesourodých a rozdělených lén učinit jeden společný celek. Prezident Si Ťin-pching v tomto ohledu nevybočuje z řady. Sice se nenazývá císařem, ale jeho oficiální tituly mluví za vše: generální tajemník Komunistické strany Číny, prezident Čínské lidové republiky, předseda Ústředního výboru pro integraci vojenského a občanského rozvoje – a tak by se dalo pokračovat. Není to pouze svrchovaný vládce, ale svrchovaný vládce par excellence.

Všechno, co má na starosti, je obrovské – včetně problémů. Čína zabírá pět časových pásem na prostoru o rozloze Spojených států. Na tomto území žije 1,4 miliardy obyvatel rozličného etnického původu, kteří hovoří desítkami rozmanitých jazyků. Je to multietnické impérium se specifickými rysy čínského komunismu. Časových pásem je tam sice pět, ale oficiálně platí jen jedno. Odpověď na otázku, kolik je hodin, proto zní: „Tolik, kolik řekne Peking.“ Centrální princip vládnutí se tu uplatňuje už po staletí, avšak císař jednadvacátého století má výsadu, jaké se těšil málokterý z jeho předchůdců. Může si své impérium obhlížet z ptačí perspektivy – a to nejen onu oblast, která se od Himálaje táhne k Japonskému moři a od pouště Gobi k moři Jihočínskému, ale také impérium hospodářské, prostírající se dnes po celém světě.

Siovou parketou je nenápadné rozšiřování moci. Podniká o mnoho více cest než jeho předchůdci. Pln důvěry v jednotnou hospodářskou moc nové Číny létá po světových metropolích, ale když se přesouvá ze svého sídla na letiště, vždy si znovu uvědomuje, jak pečlivě si čínští předáci musejí hlídat, aby se centralizovaná moc nerozpadla.

Když po expresní letištní silnici zamíříte z Pekingu na severovýchod směrem k Velké čínské zdi, budou se před vámi vynořovat známky sociálních rozdlíů, které oko cizince zpočátku téměř nepostřehne, ale postupně se i jemu budou jevit čím dál zřetelnější. Si je spatří na první pohled, protože mnohé z nich vyvstaly za jeho života a některé za jeho vlády.

Z městského centra, plného neonově rozzářených chrámů konzumu a luxusních obytných bloků pro majetné, vede silnice několik

kilometrů podél výškových budov obývaných rozrůstající se střední třídou. O něco dál začíná oblast továren a obydlí dělníků, kteří se z venkova rok co rok houfně přesouvají do Pekingu a dalších velkoměst. Domorodec pozná, které budovy slouží k ubytování těch zámožnějších a které vyrostly narychlo kvůli přílivu venkovanů. Jakmile pak vjedete do malých měst a vesnic, neony pohasnou a známky komercializace zeslábnou. V těchto částech Číny mají města podobu ošuntělých, bezbarvých a spartánských zástaveb s minimální občanskou vybaveností; zrakům cizince vesměs splývají ve všeobecný vjem šedi. Právě tudy Čínou probíhá snad nejvýznamnější dělicí čára: mezi městem a venkovem, mezi bohatými a chudými. A jak si ještě ukážeme, vládnoucí komunistické straně to dělá starosti. Chápe, že jednota a stabilita Lidové republiky závisí do značné míry na tom, zda se jí podaří tuto propast překlenout, a že když se jí to nepovede, vláda pevné ruky se mine účinkem.

Jednota odjakživa představuje stěžejní podmínku čínského úspěchu, a zároveň jeden z největších oříšků, s nímž se země potýká. Při jejím sjednocování sehrála kdysi zásadní fyzickou i symbolickou roli Velká čínská zeď. Kdyby Si pokračoval po expresní silnici dál za letiště, ocitl by se nejprve na osmiproudé dálnici uhánějící směrem na severovýchod a z ní by se poté dostal až ke stavbě, která tolik učarovala celému světu.

Když se přiblížíte k jedné z nejméně zachovalých částí Velké čínské zdi, k úseku zvanému Mu-tchien-jü, stane se z dálnice obyčejná dvouprúdová silnice, ubude zástavby a krajina se zazelená. Několik kilometrů před Zdí musíte sjet na parkoviště, kde přestoupíte na autokar. Ten vás zaveze na konec silnice, odkud se můžete nechat nahoru dopravit lanovkou, nebo si dopřát strmý tříkilometrový výšlap, při němž se k vám možná přidruží stádo koz. Kozí průvodce si však nevybíráte vy, nýbrž oni vás – když si usmyslí, že s vámi půjdou, tak půjdou; když nebudou chtít, pošlapete sám. Ať už se však nahoru dopravíte jakkoli, pohled na konci cesty vám bohatě vynahradí veškerou námahu.

Když mi poprvé padl zrak na kilometry zdíva klikatícího se po horských hřbetech, nevzbudilo to ve mně takovou posvátnou bázeň,

jako když jsem zavítal například do amerického Velkého kaňonu. Ani se mne nezmocnil pocit ohromení, jako když jsem v Dubaji stanul před nejvyšší budovou světa Burdž Chalífa. Nenabyl jsem ani dojmu, jako by ze stavby vyzařovala jakákoli politická ideologie, tak jako jsem to na vrcholu studené války vnímal při návštěvě Berlínské zdi. Dostavil se však jiný pocit. Připadal jsem si – ať už po právu, nebo nikoli –, jako bych teď Číně rozuměl o trochu lépe.

Ne snad že by se ze mě stal nějaký odborník, to ani zdaleka. Ale na okamžik mi výrazy jako „starobylá kultura“ nebo „největší počín v lidských dějinách“ dávaly mnohem hlubší smysl. A také jsem lépe pochopil, proč tolik obyvatel Čínské lidové republiky pořád ještě dělí svět na Číňany a ty ostatní. Zeď koneckonců vznikla na prosté myšlence: oddělit sféru civilizace od sféry barbarství.

Za mými zády směrem na jih se rozkládala ústřední oblast Říše středu, obývaná národem Chan. Na severu, v dáli za horami, začínala step a poušť Mongolska, napravo lemovaná Mandžuskem a nalevo Sin-ťiangem.

Přibližně před 2 500 lety – když ještě Zeď nestála – skýtaly Chanům určitou ochranu severní hory, díky nimž mohli na úrodných planinách Velké čínské nížiny zakládat usedlá společenství. Do rovinatých zemědělských oblastí feudálních států a měst, jako byly Peking, Luo-jang či Kchaj-feng, však ze všech tří výše zmíněných regionů pronikali přes horské průsmyky nájezdníci, a někdy i celé armády. A tak Číňané v průběhu staletí zbudovali symbol zachycující samu esenci rozdělení na „nás a ty druhé“.

S jedním ze zřejmě nejvýstižnějších popisů Velké čínské zdi přišel velký americký sinolog John King Fairbank, který ji označil za „demarkační linii oddělující step od obdělávané půdy, kočovný způsob života od rolnictví a barbarství od civilizace“. To příhodně koresponduje s běžným dobovým „sinocentrismem“, tedy s přesvědčením, že Čína tvoří jakýsi kulturní pupek světa a představuje nejvyspělejší civilizaci. Vedle toho zastávali Chanové názor, že čínský císař je jediným pozemským vladařem, jenž obdržel pověření samotných nebes, a tudíž je legitimním panovníkem celého světa. Z toho neplynula pouze skutečnost, že mu jsou všichni ostatní vladaři podří-

zeni, ale také představa, že veškeré ostatní civilizace jsou vlastně podružné. Bezprostřední sousedé, ať už byl jejich etnický původ jakýkoli, museli přijmout císařovu nadvládu, byť jim bylo umožněno nechat si místní náčelníky. Barbarské státy v širším okolí směly mít sice své krále, ale musely uznat, že čínský císař stojí nad nimi. Za „vazalské státy“ se přitom pokládaly i kraje poměrně odlehlé, jako třeba Sin-tiang, Jáva nebo Japonsko – také ony musely Říši středu odvádět tribut. Přátelé se s takovým pohledem na svět získávají jen těžko, celý systém byl ale poměrně účinný a dlouhou dobu skutečně fungoval.

Velká čínská zeď po staletí zvyšovala bezpečnost země, spojovala ji v jeden politický celek a skýtala stabilitu potřebnou k rozvoji zemědělství v jejích západních a severních oblastech. S rozšiřováním směrem na západ brala Zeď pod ochranu také část Hedvábné stezky, čímž podpořila hospodářský růst. Budeme-li počítat i paralelní zdíva, zabírala celá obranná soustava ve své nejdelší podobě kolem 21 000 kilometrů. To by pro hrubou představu vydalo hned na čtvero zdí, které by se vedle sebe táhly od východního pobřeží Spojených států až k Tichému oceánu – a ještě by spousta cihel zbyla.

Třebaže fyzický význam Zdi pro jednotu země v průběhu věků zeslábl, v povědomí národa zůstala důležitým symbolem. Natolik důležitým, že když se v roce 1949 chopili moci komunisté, zmínil se o ní Mao Ce-tung v básni nazvané „Hra Liou-pchan“. Pojednávala o Dlouhém pochodu¹ a najdeme v ní následující verše:

.....

KAPITOLA DRUHÁ

SPOJENÉ STÁTY AMERICKÉ

*„Ukažte mi padesát stop vysokou zeď
a já vám ukážu jednapadesát stop dlouhý žebřík.“*

– Janet Napolitanová,
bývalá americká ministryně pro vnitřní bezpečnost

TÉHOŽ DNE, KDY BYL DONALD TRUMP zvolen 45. prezidentem Spojených států, zveřejnila ortodoxní neokonzervativní komentátorka Ann Coulterová pečlivě rozvržený „zevrubný rozpis“ priorit na prvních sto dní nového prezidenta v úřadu. Začínal dnem číslo 1: „Pustit se do stavby zdi.“ Následoval den číslo 2: „Pokračovat se stavbou.“ Potom den číslo 3: „Pokračovat se stavbou.“ Den číslo 4: „Pokračovat se stavbou.“ A tak dál až ke dni číslo 100: „Informovat Američany, jak zeď pokročila. Nepřestávat stavět.“ Bylo to čiré fanfaronství, říznuté trochou arogance a senzacechtivé novinařiny. Na denní chléb si tím paní Coulterová vydělala, ale sotva mohla být tak bláhová, aby se domnívala, že se její plán doopravdy splní. A také se pochopitelně nesplnil.

To, že na americko-mexické hranici postaví zeď, která omezí nezákonnou imigraci do Spojených států, sliboval Trump už celé měsíce. Ačkoli vzbuzoval dojem, že se obvykle „radí jen s vlastním géníem“ (abychom ocitovali, co se říkávalo o francouzském prezidentu Giscardu d'Estaingovi),¹³ o nákladnosti celého projektu, o politické opozici vůči němu a také – což je neméně důležité – o tom, na jakém terénu by musela zeď vzniknout, byl informován už před svým usednutím v Bílém domě. Proslvy o „velké, nádherné zdi“ sice padaly na úrodnou půdu u jeho skalních příznivců, ale na tom se obří stavební projekt založit nedá. A tak plány, které si nosil v hlavě, zanedlouho narazily na zeď reality – a na zrádné písky washingtonské politiky.

Konzervativní republikánští senátoři jako Lindsey Graham se během týdnů následujících po Trumpově zvolení snažili z oněch zrádných písků vyhrabat. Graham, jeden z nejprotřelejších stratégů na Kapitolu, začal tvrdit, že výraz „zeď“ byla vlastně jen taková „šifra pro lepší bezpečnost na hranicích“. Jako kdyby prezident koncipoval své proslvy v duchu tajného rozhlasového vysílání BBC pro francouzský odboj: „Tady Londýn! Jean má dlouhý knír.“

¹³ Valéry Giscard d'Estaing zastával funkci francouzského prezidenta v letech 1974–1981. (Pozn. překl.)

O žádnou šifru se samozřejmě nejednalo, vždyť Trump naprosto konkrétně prohlásil, že se zeď postaví z prefabrikovaných betonových desek o průměrné výšce deset metrů. Ale tvářit se, jako by to celé byla metafora, skýtalo příhodnou klíčku, díky níž se z toho Velká stará strana¹⁴ mohla celkem bez úhony vyvléct. Prezident posléze podepsal zákon, jímž se na financování vládních výdajů po zbytek fiskálního roku vyhradilo 1,1 bilionu dolarů. Úhrn peněz vyčleněných na zeď se rovnal nule.

Tak se zrodila patrně nejslavnější neexistující zeď na světě. Ale i když zatím nestojí, už nyní jde o výmluvný symbol toho, jak mohou kulturním a politickým kolosem formátu Spojených států zahýbat vnitřní třenic. A hýbat jím nepřestávají.

Prezident se totiž nenechal odradit ani nedostatkem peněz. Americký Úřad pro cla a ochranu hranic vypsál na stavbu Trumpovy zdi veřejnou soutěž, jejíž podmínky stanovily, že zábrana musí být natolik silná, aby ustála až čtyřhodinový nápor úderů „kladivem, hevelem, krumpáčem ... propanem či butanem anebo jinými podobnými ručními nástroji“. K dalším pravidlům patřilo, že stavba musí „budit respekt svou výškou a fyzickými parametry“ a „nesmí se dát přelézt“. Nakonec se sešlo na dvě stovky pozoruhodných návrhů.

Jeden z nich pocházel od jistého Roda Hadriana z Kalifornie, který taktně pominul skromné úspěchy, jež si při zadržování cizích hord připsal jeho dávný římský jmenovec. Jiný účastník konkurzu, pittsburský podnik Clayton Industries, prohlásil, že to celé vykoumal: na mexické straně hranic se postaví plot z pletiva a na americké zeď. A mezi obojím se potáhne příkop plný jaderného odpadu. Od firmy s názvem Bezpečnostní služby pro řešení krizí (Crisis Resolution Security Services) z městečka Clarence v Illinois zase dorazil návrh, který nápadně připomínal Velkou čínskou zeď, a to včetně věžiček a cimbuří. Stavba měla sestávat ze dvou osmimetrových betonových zdí vztyčených na desetimetrovém náspu. Stejně jako na

¹⁴ Grand Old Party. Jde o tradiční neformální označení americké Republikánské strany. (Pozn. překl.)

Velké čínské zdi měla vést vrškem stezka pro pěší, ale zakladatel společnosti Michael Hari se nebránil ani možnosti zpřístupnit zeď cyklistům a učinit z ní turistickou atrakci. Pan Hari, někdejší zástupce šerifa, uvedl, že má pro osoby pokoušející se nelegálně dostat do Spojených států pochopení, ale do soutěže se prý přihlásil z vlasteneckých důvodů. „V našich očích nebude ta zeď pouze fyzickou zábranou proti přistěhovalcům, ale také symbolem amerického odhodlání bránit svou kulturu, jazyk a dědictví před veškerými vetřelci,“ nechal se slyšet pro list *Chicago Tribune*.

Tím vlastně uhodil hřebík na hlavičku. Nezákoně překračování hranic dokážou zdi nanejvýš omezit (a zrovna u této hranice jde o zábranu značně chatrnou), ale tím se jejich smysl nevyčerpává. Lidem, kteří „chtějí, aby se něco udělalo“, přinášejí totiž pocit, že se něco opravdu udělalo. Doktor Reece Jones z Univerzity na Havaji, autor knihy *Violent Borders* (Divoké hranice), k tomu podotýká: „Zdi fungují jenom málokdy, ale jde o silná symbolická gesta, která naznačují, že se proti určitým problémům něco podniká.“ Velká čínská zeď měla civilizovaný svět oddělit od barbarů; Trumpova zeď má zase Američany oddělit od Neameričanů. Tím, co Američany spojuje, je představa národa – a Trumpova zeď nyní z pohledu některých indikuje, že je tato představa nedotknutelná a bude ochráněna. Zeď tak souzní s představou o Americe, která bude „opět velká“ a „na prvním místě“.

V každé zemi se najdou nějaké vnitřní nesváry. Američtí otcové zakladatelé to chápali a pokusili se pod záštitou Boží založit národ, kde si všichni budou rovni. O nedostacích, které se jim do toho vloudily – nejkřiklavěji ve formě otrokářství –, všichni dobře víme. Po bouřlivém historickém vývoji se nicméně ze Spojených států stala po ústavní a legislativní stránce svobodná země, která chrání práva i rovnost svých občanů a snaží se dělítka mezi nimi odstraňovat. Už to je nezanedbatelný počin: rovnost před zraky zákona skýtá pevný základ pro to, aby se rovnosti dosáhlo také v praxi.

K ideálům vyznávaným ve Spojených státech patří, že se všichni tamní občané chápou jako Američané, tedy jako obyvatelstvo vymezené na základě společných hodnot, a nikoli podle rasové, nábožen-

ské či etnické příslušnosti. Na velké pečeti Spojených států třímá orel v zobáku motto, které zní: „e pluribus unum“, tedy „Z mnohého jedním“. Pokud jde o snahu přetavit pestrou směs lidí nejrůznějšího původu v jeden národ, vedly si USA ve srovnání s většinou světa nadmíru zdařile. V Libanonu nebo Sýrii se národní příslušnost kupříkladu ani zdaleka netěší takovému významu jako příslušnost etnická, náboženská nebo kmenová. Přesto není zapotřebí žádného drobnohledu, abychom při pohledu na Ameriku zjistili, že ono „zářivé město na kopci“¹⁵ pozbylo místy částečně lesk a leckde začíná chytat rez.

Každá zeď vypráví svůj vlastní příběh. Saúdskoarabská zábrana na hranici s Irákem je čistě praktická, a také tak funguje. Nejedná se o doklad saúdské nedůvěry vůči „těm druhým“, protože „ti druzí“ vyznávají na opačné straně hranice povětšinou totéž náboženství, hovoří tímtéž jazykem a sdílejí s obyvateli království stejnou kulturu. Amerika je jiný případ. V očích svých příznivců nabývá tamní zeď na významu právě kvůli „jinakosti“ osob, které se do země dostávají, a kvůli obavám, že s jejich příchodem zanikne to, co někteří chápou jako „americkou kulturu“. Podle svých odpůrců se zase zeď zpronečňuje americkým hodnotám volnosti, svobody, rovnosti a otevřenosti vůči všem příchozím. Spor kolem zdi jde na samu dřeň otázky, kdo by měl v novém století určovat, co vlastně znamená označení „Američan“.

Podle amerického úřadu pro sčítání lidu měl v roce 2015 Texas 27,5 milionu obyvatel, z nichž 38,3 % tvořili Hispánci. Ze studie politicky neutrálního think tanku Pew Research vyplývá, že v tomto státě žije 4,5 milionu přistěhovalců a většina z nich hovoří španělsky.

¹⁵ „Shining city on a hill“. Jedná se o metaforické označení Spojených států, které má biblické konotace (*Mat 5,14*) a vžilo se poté, co jej prezident Reagan použil v projevu na rozloučenou se svým úřadem. (Pozn. překl.)

Stejný vývoj lze zaznamenat také v ostatních státech tohoto regionu. Rozjedte se pouštní rovinou z arizonského města Phoenix směrem na jih, k dvě stě padesát kilometrů vzdálené hranici: čím hlouběji zavítáte na jih, tím více se kolem vás bude mluvit španělsky a žít hispánským stylem života. Tento trend se prohlubuje, a tak není vyloučeno, že některé státy za pár desítek let zrovnoprávní španělštinu s angličtinou coby oficiálním jazykem pro výuku na školách a pro styk s úřady. Na federální úrovni Spojené státy žádný oficiální jazyk nemají, ale třicet z padesáti států momentálně za svou úřední řeč uvádí angličtinu. Některé státy, třeba Texas a Nové Mexiko, ovšem už nyní v úředních dokumentech užívají vedle angličtiny také španělštinu a s postupem let se k nim nevyhnutelně přidají další. Jelikož španělský jazyk i kultura získávají rostoucí dominanci, mohly by některé oblasti začít volat po větší autonomii na federálním systému. Patrně si na to ještě budeme muset několik desítek let počkat, ale je to velice reálná možnost; v dějinách se to hemží příklady národních států, které se vydaly právě takovouto cestou.

Určité kruhy amerických voličů se proto strachují, že s měnící se demografií přestanou být Spojené státy většinou bělošskou a anglicky hovořící zemí, což je také jedním z témat hýbajících současnou americkou politikou. Se zvolením Donalda Trumpa prezidentem dosáhl tamní nativismus podle všeho vrcholu, a tak se vztyčení betonové zdi stane symbolem stávající etapy amerických dějin. Musíme mít ovšem na paměti, že americko-mexická hranice s sebou už dlouho nese patálie. Ve své momentální podobě byla navržena po podpisu smlouvy z Guadalupe Hidalgo, která ukončila roku 1848 mexicko-americkou válku. Předtím však hranice mezi oběma sousedy vedla úplně jinudy.

KAPITOLA TŘETÍ

IZRAEL A PALESTINA

*„Sami vidíte, jak bídne na tom jsme.
Jeruzalém je zpusťošný a jeho brány spálené.
Pojďme znovu vystavět jeruzalémské hradby, ať skončí naše potupa!“²¹*

– kniha Nehemiáš, 2,17

²¹ Citujeme podle *Bible21* (<https://www.bible21.cz/online>). (Pozn. překl.)

Fear BU

ids Walls

VYDÁTE-LI SE VOZEM SMĚREM NA JIH od zdi jeruzalémského starého města, po pár minutách se před vámi v dáli vynoří nové zdi betlémské. Když k nim dojedete, spatříte, že sestávají z devítimetrových betonových desek završených ostnatým drátem. Některé úseky jsou pod proudem a jsou zde rozmístěné vysoké strážní věže se zaprášeným, tlustým neprůstředným sklem, zpoza kterého shlížejí na obě zóny mladí izraelští vojáci. V izraelském sektoru máte ještě kolem sebe volný prostor, ale jakmile projedete kontrolním stanovištěm na opačnou stranu, ocitnete se v uličkách ledva širokých na průjezd autem. Z druhé strany už se proti zdi tlačí nízké obytné bloky. Působí to skličujícím, děsivým, tíživým a nepatřičným dojmem. Vysoké zdi by přece neměly stát tak blízko obytných domů.

Překročit tuhle hranici je zážitek vpravdě depresivní, ale dvojnásob to platí, pokud si k tomu podobně jako většina příchozích zvolíte některou z částí obehnaných betonem. Takové úseky bývají umístěné hned u městské zástavby, aby znemožnily ostřelovačům palbu z vysokých budov. Zbylou část sedmisetkilometrového zátarasu představuje převážně plot.

Ačkoli je „odluková zábrana“ mezi Izraelem a palestinským Západním břehem tvořena pouze ze tří procent betonem, běžně se označuje jako „Zeď“. Proč? Protože ona tři procenta upoutají zrak mnohem nápadněji než zbylých devadesát sedm. Co by to bylo za fotografa nebo za televizní štáb, kdyby jako pozadí použili plot z ostnatého drátu, a přitom by se jim nabízel záběr na devítimetrovou betonovou zábranu hlídanou strážními věžemi a pokrytou sprejerskými nápisy? Tohle přece vzbudí v člověku zájem, už kvůli tomu, jak ona strohá zeď vizuálně působí a co vypovídá o tamním konfliktu a rozdělení. Ať už se ta zábrana nazve jakkoli, platí za monument jednoho z nejbezvýhodnějších svárů na celém světě.

Podivného spojení betonových úseků zdi se všedním životem využil angažovaný britský umělec Banksy, který na palestinské straně maloval několik let nástěnné výjevy. Některé z nich se mezitím proslavily: holčička šacuje příslušníka Izraelských obranných složek (IDF); bílá holubice má na sobě neprůstřednou vestu; dívenka třímá v ruce balonky, které ji unášejí nad zeď. Traduje se (patrně apokryfní)

historka o tom, jak jeden Palestinec umělce pochválil, že zeď díky němu prokoukla. Banksy mu poděkoval, jen aby si vyslechl zbylou část reakce: „My ale nechceme, aby ta zeď prokoukla. My ji nesnášíme. Klidte se domů!“

Často lze na zdi zahlédnout malbu, která zase tak pěkná není. Zachycuje Handalu: bosého a osamělého desetiletého uprchlíka. Původně jej namaloval dnes již nežijící palestinský umělec Nadži al-Alí. Chlapec k nám obvykle stojí zády, čímž dává najevo, že se otočí, dokud se Palestinci nedočkají spravedlnosti. Sám al-Alí, který byl kritický i k arabským předákům, z Palestiny odešel a nikdy se do ní nevrátil. V červenci roku 1987 jej v Londýně střelili do obličeje a pět týdnů nato skončil. Britská policie zadržela v souvislosti s atentátem Palestince, který byl podle jejího prohlášení členem Organizace za osvobození Palestiny (OOP), ale nikdy jej neobžalovala.

Se vzpomínkami na al-Alího a Handalu se mi vybavil i jeden palestinský přítel z Londýna. Pochází z Betléma, ale koncem osmdesátých let odtamtud odešel se slovy, že se už nikdy „neohlédne“, tedy nevrátí. „Nedokázal bych přenést přes srdce, že abych se dostal domů, musel bych projít přes izraelské kontrolní stanoviště,“ svěřil se mi. „Tím bych vlastně připustil jejich pravomoc.“

Banksy se ale vrátil, a tentokrát zašel hned o několik kroků dál. U příležitosti stého výročí Balfourovy deklarace, která roku 1917 přislíbila Židům domov v oblasti tehdy nazývané Palestina, zprovoznil na Západním břehu „Obezdný hotel“. Okna všech deseti pokojů vedou do zdi, která stojí přes ulici tři a půl metru od nich. Ubytovací zařízení skýtá podle Banksyho „ten nejhorší výhled ze všech hotelů na planetě“, zároveň však „nabízí vřelé přijetí osobám ze všech stran konfliktu a z celého světa“. Spousta návštěvníků Betléma si tento výhled nechce nechat ujít, čímž vzniká cosi, co kritici odsuzují jako jistý druh „válečného turismu“. Příznivci však namítají, že to napomáhá budování mostů mezi Palestinou a vnějším světem. Buď jak buď, pro mnoho turistů se při návštěvě Ježíšova rodiště stalo novou módou absolvovat okružní cestu po Banksyho stopách, nakoupit suvenýry s jeho tvorbou a pořídít si selfička před jeho malbami.

KAPITOLA ČTVRTÁ

BLÍZKÝ VÝCHOD

*„Zvolte si vůdce, který bude investovat nikoli do stavby zdí,
ale mostů. Nikoli do zbraní, ale do knih. Zvolte si nikoli korupci,
ale morálku.“*

– Suzy Kassemová,
Rise Up and Salute the Sun: The Writings of Suzy Kassem
(Vstaňte a pozdravte slunce: texty Suzy Kassemové)

PO CELÉM BLÍZKÉM VÝCHODĚ naleznete různé menší zdi. Každá z nich je svědectvím o teroristickém násilí, které dnes zapustilo kořeny po celém regionu. Narazíte na ně v Bagdádu, Damašku, Ammánu, San'á, Bejrútu, Káhiře, Rijádu – ano, prakticky v každém hlavním městě. Jde o betonové zábrany a zdi na ochranu před výbuchy, které vyrostly kolem velvyslaneckých úřadů, sídel dobročinných organizací, policejních stanic, kasáren, vládních budov, obytných areálů, kostelů, hotelů, a někdy i celých čtvrtí.

Na jedné straně těchto zdí se žije normálním životem, auta troubí, pouliční prodejci nabízejí své zboží, chodci spěchají za svými záležitostmi ve shonu rušného hlavního města; na druhé straně se úředníci, vládní představitelé, státní zaměstnanci a diplomaté snaží o něco podobného. Také oni se drží zaběhaných kolejí, ale činí tak s vědomím, že nebyt betonových bloků za jejich okny, stráží u vchodu a eventuálně i kontrolního stanoviště na konci ulice, mohl by jejich budovu kdykoli vyhodit do povětří nákladák plný traskavin, popřípadě by jim na pracoviště mohla vtrhnout skupina teroristů.

Rozhodně nejde o planou hrozbu. Útoky, k nimž před vztyčením těchto zdí došlo, vydají na dlouhý výčet. Na širším Blízkém východě jich od začátku tohoto století proběhlo přes 150. Zasaženy byly mimo jiné rijádské ubytovny pro pracovníky ze zahraničí, hotely na různých místech Sinajského poloostrova nebo v jordánském Ammánu, ropná zařízení v Jemenu či Alžírsku, kostely v Bagdádu, americký konzulát v Benghází, muzeum Bardo v Tunisku a iránský parlament spolu s mauzoleem ajatolláha Chomejního.

Zdi v rizikových městských centrech vyrostly právě jako odezva na záplavu těchto útoků. Za předlohu tohoto typu konstrukcí posloužila „zelená zóna“ v Bagdádu, jejíž perimetr byl vytyčen po invazi do Iráku v roce 2003, aby po Saddámově pádu ochránila „prozatímní vládu“ pod americkým patronátem. Zóna zabírala rozsáhlou plochu centrálního Bagdádu a obepínaly ji obří betonové desky podobné těm, jaké jsou k vidění na obezděných úsecích Západního břehu. Uvnitř zelené zóny jste si navykli slyšet výbuchy po neřízených raketových střelách, ale častěji byly slyšet vzdálené tlumené ořesy po explozi vozů naložených trhavinou nebo po sebevražedných útocích na

druhé straně. Zůstávaly po nich mnohačetné oběti a soustavně všem připomínaly, jak vypadá život řadových Iráčanů a amerických vojáků v opravdovém světě.

Část hlavních silnic spojujících zelenou zónu s letištěm lemovaly betonové bloky, sloužící jako ochrana před trhavinami nastraženými podél cesty. Jak hrozeb přibývalo, rozšiřovaly se tyto bloky i na silnice vedlejší. Rozmohly se natolik, že armáda přidělila jednotlivým typům oficiální názvy. Pojmenovávala je podle amerických států: středně velké bloky „Colorado“ měřily například 180 cm a vážily 3,5 tuny, větší bloky „Texas“ dosahovaly výšky dvou metrů a hmotnosti šesti tun a bloky „Aljaška“ převyšovaly 3,5 metru a vážily sedm tun. Neslo to s sebou daň v krvi i penězích. Zábrany bezpochyby zachraňovaly lidem život, ale rozhodně neskýtaly stoprocentní ochranu proti speciálně tvarovaným nástražným bombám, které směřovaly sílu výbuchu na jedinou stranu, čímž dokázaly některé zdi prorazit. Každý blok přitom přišel na víc než 600 dolarů. Když si to vynásobíte tisícovkami kusů a osmi lety okupace – finanční náklady šly do miliard.

Zdi se nicméně staly součástí bojů v urbánním prostředí a jejich výstavba se začlenila do amerického vojenského plánování. Vojáci si osvojili potřebné dovednosti a zvládali vytyčit stovky bloků za jedinou noc, někdy i pod palbou. Když mezi sunnitským a šíitským obyvatelstvem přibýlo náboženských třenic, které na obou stranách cíleně přizívovaly různé milice, začaly se stěnami obehňovat celé čtvrti. Šíitským a sunnitským bojůvkám se tím zkomplikoval přístup k civilním obyvatelům a zahraničním pracovníkům, a tak beton skutečně zachraňoval životy. Každá deska však působila jako náhrobek pochovávající myšlenku, že svržení Saddáma přinese Iráku stabilitu.

Namísto stability měla invaze do Iráku podíl na destabilizaci několika zemí, vzrachu agresivní islamistické ideologie a v konečném důsledku na vzniku rozlehlého prostoru, kde neplatí zákon a odkud se všemi směry šíří násilí. K následným arabským bouřím, které vypukly roku 2011 v Tunisku, Egyptě a Libyi (a které mnozí pomýleně označovali za „arabské jaro“, neboť se domnívali, že po celém regio-

nu povedou k dalekosáhlým reformám), by pravděpodobně došlo tak jako tak – to se již nikdy nedozvíme. Jisté ale je, že když už se tyto nepokoje rozhořely, našla se v každé zemi klika džihádistů s výcvikem z Iráku.

Spousta lidí zastávala jednu dobu názor, že kdyby se podařilo vyřešit izraelsko-palestinský problém, přineslo by to větší stabilitu celému regionu. Otřesy, v nichž se arabský svět posledních několik let zmítá, však tuto domněnku smetly ze stolu. Ve světle konfliktů v Iráku, Libyi, Sýrii, Egyptě a Jemenu je nyní zřejmé, že se situací v Gaze, Rámaláhu, Tel Avivu či Haifě má nestabilita této oblasti jen pramálo společného.

V roce 2014 žilo v arabském světě pouze 5 % obyvatel planety, přesto se však právě tady událo 45 % veškerých teroristických útoků, došlo zde k 68 % všech úmrtí souvisejících s konflikty a soustředilo se tu 58 % veškerých uprchlíků. V některých státech se celý národ rozdrojil, v jiných se objevují rozbroje a v dalších to pouze probublává, ale kdykoli může přeskočit jiskra. Války a nepokoje obnažily v zemích s převážně arabským obyvatelstvem hluboké trhliny. Pořád v nich přetrvává jisté povědomí o arabské jednotě – alespoň v tom smyslu, že sdílejí tentýž prostor, jazyk a do určité míry i náboženství –, ale vyhlídka na všearabské sjednocení zůstává vzdáleným snem.

K faktorům, které k tomu největší měrou přispívají, patří náboženství. Jordánský král Abdalláh II. zavedl v roce 2004 kontroverzní termín „šíitský půlměsíc“. Odkazoval tím na rozpínání iránského vlivu, který se šíří obloukem začínajícím v Teheránu (hlavním městě šíitského Íránu), odkud pokračuje nejprve do Bagdádu (hlavního města Iráku, řízeného dnes šíity), poté do Damašku v Sýrii (kde vládne rodina Asadových, pocházející z prostředí alavitů, což je sekta vzniklá jako odnož šíitů) a konečně do libanonského jižního Bejrútu (platícího za baštu šíitského hnutí Hizballáh). O sektářských pnutích ví sice v regionu každý, ale raději se

na ně příliš nepoukazuje, a tak bylo výše zmíněné vyjádření krajně neobvyklé. Král Abdalláh II. nicméně pochopil, jaká rizika s sebou sektářství nese. V roce 2007, čtyři roky před vypuknutím války v Sýrii, poskytl novinám rozhovor, kde jasně a přímočavě varoval před tím, k čemu by se mohlo schylovat: „Bude-li se sektářství dál prohlubovat a šířit, dolehnou na každého neblahé následky. Přiživí se svár, polarizace a izolacionismus. Region zabředne do konfliktu, jehož výsledek nelze dohlédnout.“

Schizma mezi sunnity a šíity se táhne už od sedmého století, takže je téměř stejně staré jako sám islám. Původní roztržka se týkala toho, kdo by měl po smrti Mohameda roku 632 stanout v čele náboženské obce. Pojem šíité se zrodil z výrazu „ší'at Alí“ neboli „stoupenci Alího“. Ti tvrdili, že by vedení mělo zůstat v Mohamedově rodině, a podpořili na pozici chalífy Mohamedova bratrance a zetě Alího ibn Abú Talíba. Jako sunnity dnes nazýváme ty, kdo s tímto názorem nesouhlasili a namítali, že by vedení obce mělo připadnout některému z jejích učenců. Sunnité si prosadili svou, když v bitvě u Karbalá na území dnešního Iráku zabili v roce 680 Alího syna Husajna.

Od té doby se příslušníci obou tradic drží stanoviska, že protistrana nezastupuje opravdový islám. Šíité kupříkladu uznávají za náboženské vůdce pouze ty, jejichž původ se odvozuje přes Alího a Husajna od samotného Proroka. Dnes, o 1400 let později, se odlišnost obou sekt projevuje množstvím drobných, ale z pohledu věcíího zásadních rozdílů.

Žádný z nich není stanoven koránem, ale tak jako všude na světě se i zde jednotlivé komunity v průběhu staletí shlukovaly do oddělených čtvrtí, čímž odlišnost mezi nimi narůstala. A rozdíly, které se v běžném životě jeví nepatrné, mohou nabývat na síle, jakmile se do toho zamíchá politika. Na jména dávaná dětem nemívá obvykle žádná ze stran výhradní monopol, ale určité zákonitosti se při jejich výběru vysledovat dají. Není například příliš pravděpodobné, že

KAPITOLA PÁTÁ

INDICKÝ SUBKONTINENT

*„Byla rozporná a dvojsmyslná, jak už to u zdí chodí. Co je vevnitř
a co venku, to záleželo na tom, na které straně stojíte.“*

– Ursula K. Le Guinová,
The Dispossessed (Vývlastnění)

NA POMEZÍ INDIE A BANGLADÉŠE najdeme nejdelší příhraniční plot na světě. Táhne se podél většiny ze čtyř tisíc kilometrů, jimiž Indie svého menšího souseda ovíjí; jediným místem, kde žádný plot není, je zhruba šestisetkilometrový úsek pobřeží Bengálského zálivu. Od něj se plot klikatí směrem na sever, nejprve převážně po rovině, postupně ale šplhá k hornatější krajině poblíž Nepálu a Bhútánu. Na nejsevernějším cípu země se stáčí doprava a pak znovu klesá zvolna na jih směrem k moři, nezřídka přes silně zalesněné oblasti. Překonává planiny i džungle, táhne se podél řek i přes kopce. Po obou stranách zdi se prostírá hustě osídlené území, mnohde se zemědělskou půdou, která se obdělává téměř až nadoraz k zábraně.

Stovky kilometrů tohoto oplocení jsou natažené dvojmo. Místy je tvořen ostnatým drátem, jinde je vyzděný. Někde je plot pod proudem a občas bývá opatřen světlomety. Na některých úsecích – třeba podél indického státu Západní Bengálsko, na který připadá zhruba polovina celé hranice – je plot vybaven chytrými čidly, navigačními aparáty, termovizními přístroji a kamerami na noční vidění napojenými na řídicí systém ovládaný přes satelit.

Dříve Indové chránili dlouhé úseky hranic za pomoci značného množství pohraničnicků, ale dnes se snaží skoro všude přecházet na systém umožňující lehce detekovat narušení plotu a následně vypravit na místo rychlé zásahové jednotky. Stejně jako na hranicích po celém světě ulehčuje moderní technika práci, která donedávna obnášela stovky člověkohodin terénního patrolování, raportování a pohotovostních výjezdů. Dnes stačí, aby se v jakémkoli úseku oplocení aktivovalo čidlo, a za pár minut už je nad místem dron, následovaný co nevidět hlídkou. Důmyslnost techniky přitom rok od roku vzrůstá.

Překračování hranic však indický plot ani přes tato opatření zazit nedokáže. Ostnatými dráty se lidé odradit nedají, a to navzdory tomu, že pohraničníci zastřelili už stovky osob, které se do Indie snažily proniknout, a mnoho dalších, kteří se z nezákonného pobytu vraceli kradmo do Bangladéše. V roce 2011 mezi nimi byla i patnáctiletá Felani Chatúnová.

Felanina rodina pracovala v Indii nelegálně. Pas ani vízum neměla, protože obojí se kvůli právním překážkám a značným nákladům pořizuje těžko. Spolu s otcem zaplatila Felani 50 dolarů jednomu pašerákovi, aby je převedl domů, kde chtěli navštívit rodinu. Hned po rozbřesku začala šplhat po bambusovém žebříku, jež pašerák přistavil k příhraničnímu plotu, ponořenému v mlze. Na ostnatý drát se jí však namotal tradiční oděv šalvar kamíz. Zpanikařila a začala na otce volat o pomoc. Indické Pohraniční bezpečností složky (BSF) měly kvůli několika předchozím teroristickým průnikům nařízeno, ať při pohybu na hranici ihned zahájí smrtící střelbu, a jeden z pohraničnicků rozkaz uposlechl. Felani umírala pomalu. Zůstala viset na plotu a několik hodin krvácela, pořád ještě živá. Když se slunce vyhouplo nad obzor a mlha rozplynula, bylo ji vidět a slyšet, jak prosí o vodu. Teprve potom svým zraněním definitivně podlehla. Otřesně násilná a zdlouhavá smrt mladičké dívky přitáhla mezinárodní pozornost a na vražednou praxi indických pohraničnicků se snesla kritika. Jenže pozornost zákonitě opadla, kdežto politika ani plot nikam nezmizely. Felanina smrt vydává svědectví o tom, jakou humanitární daň si taková zábrana vybírá. Netýká se to pouze Indie; podobných úmrtí přibýlo na celém světě. Doktor Reece Jones upozorňuje, že „za rok 2016 padl nový rekord, když si zvýšená pohraniční ostraha vyžádala celosvětově 7 200 obětí“.

Plot na indicko-bangladéšské hranici se mimo jiné ospravedlňuje snahou zamezit pašování rozličného kontrabandu, včetně zbraní, a odstrašit problémové živly na opačné straně pomezí. V prvé řadě má však zabránit nezákonné imigraci, jež dostupuje takové míry, že v zemi propukají nepokoje a cizinci se ve velkém stávají obětí vražd. Hlavním posláním plotu je tedy nepouštět dovnitř nové příchozí. Jenže v regionu to vše a přistěhovalectví nepředstavuje jediný problém. Stejně jako na tolika jiných místech celého světa stojí za konflikty v tomto subkontinentu do jisté míry hranice narýsované koloniálními mocnostmi, na něž se nabalují místní náboženské i etnické předsudky a politické reálie. Řada náboženských třenic se dá vystopovat až do časů středověku, kdy Indii ovládali muslimové.

Po prvním islámském vpádu ze střední Asie docházelo mezi pře-

vážně hinduistickým obyvatelstvem k hromadným konverzím, jenže už sama rozloha Indie postavila nájezdníky před velký problém. Bez navázaných spojenectví zůstává totiž vnější mocnost prakticky bez šance tento kraj plně ovládnout, čímž se situace podobá Číně. Na islám tak sice přestoupily desítky milionů lidí, leč stamiliony dalších se nepřestaly hlásit k hinduismu. Za časů Mughalské říše (1526 až 1857) se muslimský vliv rozšířil téměř na celou Indii; dobytelné již tenkrát pochopili to, na co měli později přijít i Britové: z bohatství subkontinentu se dá těžit pohodlněji, když se místo snah o jeho naprosté ujařmení uplatní metoda „rozděl a panuj“. Obracení na islám proto probíhalo hlavně na západ od Thárské pouště a v deltě říčního systému Gangy (tedy v oblastech tvořících dnešní Pákistán a Bangladéš); jinak si většina obyvatel podržela skoro všude hinduistické vyznání.

V době britského odchodu roku 1947 indiští otcové zakladatelé v čele s Mahátmou Gándhím uvažovali o vzniku multikonfesního demokratického státu, který by se ze západu na východ rozkládal od Hindúkuše k Arakanskému pohoří a ze severu na jih od Himálaje k Indickému oceánu. Jenže Muhammad Alí Džinnáh, který se stal prvním představitelem Pákistánu, zastával názor, že muslimům by v takovém státě připadla úloha menšiny, a proto by měli dostat vlastní zemi. Přál si „muslimskou vlast pro muslimy“ a přispěl k ustavení hranice, jež nesledovala geografické, nýbrž spíše náboženské linie. Narýsovali ji Britové, aby tím vyčlenili oblasti s převážně muslimským obyvatelstvem. Onoho roku se tak zrodily státy dva: Indie a Pákistán, přičemž druhý jmenovaný sestával z Pákistánu Západního a Východního. Náboženské dělítko nabylo geografické podoby, vyznačené nejen v krajině, ale také v mysli.

Mnoho stávajících komunit ovšem přežala nová hranice vedví a také se pochopitelně našly oblasti určitou měrou smíšené, což řadu lidí přimělo dát se do pohybu. Velké rozdělení subkontinentu z roku 1947 tak přerostlo v divoký a krvavý chaos. Než se sikhové, hinduisté a muslimové přesunuli do oblastí, kde už jim nemělo hrozit žádné nebezpečí, vyžádalo si masové stěhování statisíce mrtvých. Žádná z postižených zemí se z toho nikdy psychicky nevzpamato-

vala. Propast mezi nimi není o nic menší než dřív a poslední „dobou

KAPITOLA ŠESTÁ

AFRIKA

„Síly, které nás sjednocují, vycházejí zevnitř a jsou mocnější než nakupené faktory, jež nás rozdělují.“

– Kwame Nkrumah

NA SEVERU AFRIKY STOJÍ ZEĎ – zeď zbudovaná z písku, hanby a mlčení.

Marocká zeď se táhne v délce 2 700 kilometrů Západní Saharou a zasahuje až do Maroka. Celá ta stavba odděluje oblast na atlantském pobřeží, kterou Maroko pokládá za své jižní provincie, od volného pásma v hloubi pouště – tedy od území, které tamní lid, zvaný Sahrawi, označuje za Saharskou arabskou demokratickou republiku. Zeď sestává z písku navršeného do výšky dvou metrů, příkopů a milionů nášlapných min. Ty pokrývají po obou stranách několikakilometrový pás pouště, jenž je pokládán za nejdelší souvislé minové pole na světě. Zhruba na každých pěti kilometrech se nachází stanoviště marocké armády s posádkou o síle až čtyřiceti mužů, z nichž někteří patrolují v terénu mezi základnami. Asi tři kilometry za každým větším stanovištěm čekají mobilní zásahové jednotky; za nimi pak leží dělostřelecké základny. Zábranu lemují rovněž radarové antény, které „vidí“ až 80 kilometrů do hloubi volného pásma. To všechno má zajistit, aby si od zdi a od oblastí pokládaných Marokem za jeho území drželi patřičný odstup bojovníci saharawijských ozbrojených sil, známých jako Fronta Polisario (FP).

Místo je to nevlídné. Přes den se tady teplota může vyšplhat na 50 °C, zatímco v noci tu div nemrzne. Vyprahlou zemí často vane pískem obtěžkaný vítr sirocco, který propůjčuje vzduchu žlutohnědou barvu a snižuje viditelnost. Pro lidi odjinud je to kraj nehostinný a nepřátelský, ale v očích Saharawjců se jedná o domov.

Hnutí za nezávislost Západní Sahary existovalo v regionu už před odchodem Španělů v roce 1975. Po španělském stažení se však 350 000 Maročanů vydalo na takzvaný „zelený pochod“, během něhož do oblasti nakráčeli a prohlásili ji za marocké území. Španělsko poté předalo kontrolu Maroku a Mauretánii. Vláda v Rabatu území fakticky anektovala a vypravila tam 20 000 vojáků, proti nimž se ihned postavila Fronta Polisario. Boje trvaly šestnáct let a stály životy desítek tisíc lidí. Marocká armáda si přes početní převahu a modernější vojenskou výbavu nedokázala s partyzánskou taktikou FP poradit, a tak se v roce 1980 pustila do výstavby zátarasu, jenž vstoupil ve známost jako „zeď hanby“. Dokončila jej v roce 1987.

Nyní se o tamní situaci mlčí. Západní Sahara nepředstavuje ani tak konflikt, na který by se zapomnělo, jako spíš konflikt, o kterém málokdo vůbec kdy slyšel. Sahrawijci žijí po obou stranách zdi, hovoří hasanijským nářečím arabštiny a od Maročanů se podle vlastního mínění kulturně odlišují. Tradičně to bývali nomádi, ale dnes už se vesměs urbanizovali – a desítky tisíc jich žijí v uprchlických táborech. Skladbu západosaharské populace naprosto změnil příchod marockých novousedlíků, jež vláda podněcovala pobídkami ve formě daňových úlev, dotací a jednorázových odměn. Není známo, kolik Sahrawijců v oblasti ještě zbývá, ale odhady se pohybují v rozmezí 200 000 až 400 000 osob. Až do poloviny 20. století jim přitom koncepce hranic nic neříkala; prostě jen kočovali po rozlehlém území podle nevyzpytatelného vzorce dešťových srážek. Nyní se 85 % regionu, jež tradičně pokládali za své teritorium, nachází pod marockou nadvládou. Sám výraz „Sahrawi“ znamená „obyvatelé pouště“ a přesně těmi – nikoli obyvateli Maroka – si také přejí být. Stejně jako další národy, s nimiž se v této kapitole ještě setkáme, se stali obětí linií, které narýsoval někdo jiný. V daném případě šlo o mohutnou hranici v písku, z něhož do jisté míry sama sestává.

Se separatistickým hnutím se nepotýká pouze Maroko. K pokusům o odtržení dochází po celé Africe a tyto střety se zvrhávají v neskutečně surové občanské války, jak o tom svědčí třeba Jižní Súdán nebo Demokratická republika Kongo (DR Kongo). Proč tolik afrických zemí zabředá do tak strašlivých konfliktů? Důvodů je spousta, ale stěžejní roli hrají dějinné okolnosti, za nichž se po celém kontinentu formovaly národní státy.

Hnutí za nezávislost usilují o uznání a právo na sebeurčení. V 19. a 20. století se lavinovitě rozšířila v Evropě zrozená myšlenka národního státu a spolu s ní volání po svobodné vládě lidu tvořícího „národ“ – tedy uskupení, které do jisté míry spájí dějinná, etnická, kulturní, zeměpisná nebo jazyková sounáležitost.

Když Evropští kolonialisté črtali do map své čáry a vytvářeli národní státy, z nichž africký kontinent dodnes velkou měrou sestává, rozhodovali o osudu obrovské pevninské plochy s pestrou paletou lidí, zvyků, kultur a etnik, aniž by čemukoli z toho věnovali valnou

pozornost. Jimi ustavené národní státy se mnohdy nepřekrývaly s národy, které tam již existovaly. Tyto národy – nebo etnické celky – se někdy označují také jako kmeny. Západní autoři se nad slovem „kmen“ mnohdy ošívají, a někteří západní i afričtí akademici dokonce tvrdí, že si tento pojem vymysleli kolonialisté. To je ale jen slovíčkaření odrážející rozpaky nad tím, že někteří lidé si začali tento výraz mylně spojovat se zaostalostí. V mnoha národních státech, ať už v Africe nebo jinde, kmeny existují – a popírat jejich význam je bezpředmětné.

V Londýně mám jednoho přítele, který je původem ze západní Afriky. Když jsme se seznámili, nejprve mi prozradil své jméno, potom že je z Pobřeží slonoviny a hned poté že pochází z kmene Mandinka. Identifikoval se tak s národem tvořícím nezanedbatelnou menšinu hned v několika západoafrických zemích, po nichž je rozptýlen, a byl na to zjevně hrdý. V tom není žádnou výjimkou: spousta Afričanů hovoří o svém národu či lidu jako o „kmeni“ a pevně se s ním ztotožňuje. Kmeny bývají v různé míře vymezeny společnými dějinami, zvyklostmi, jídelníčkem a leckdy také jazykem a náboženstvím. V tom se Afričané nikterak neliší od národů po celém světě; vymykají se ovšem tím, jak silně zůstává tribalismus v mnoha afrických národních státech přítomen. Když se anglická rodinka potká v zahraničí se svými krajany, můžeme být svědky poněkud strojené konverzace, která se odvíjí zhruba v tomto duchu: „A hele, Britové. Odkudpak jste?“ „Z Milton Keynes.“ „Vida, tak z Milton Keynes.“ Načež se dostaví rozpačité odmlčení, které eventuálně přeruší rozprava o tom, kudy se do Milton Keynes nejlépe dostat. Když se takový Mandinka z Pobřeží slonoviny potká při návštěvě Nigerie se svým soukmenovcem z Gambie, mají toho k probrání mnohem víc.

.....

KAPITOLA SEDMÁ

EVROPA

„Žádné zdi nemohou dnes oddělit humanitární či lidskoprávní krize v jedné části světa od bezpečnostních krizí v části jiné. Co začíná neschopností ochránit důstojnost jednotlivého života, až příliš často končí pohromou celých národů.“

– Kofi Annan

JEDNOHO ŠEDIVÉHO JITRA roku 1979 jsem v západním Německu nasedl do vojenského vlaku, který vyrážel přes východní Německo do stanice Charlottenburg v západoněmeckém sektoru Berlína, kdysi hlavního města jednotného Německa. Berlínská zeď stála tou dobou už osmnáct let, a jak to tak vypadalo, měla tu být už navždycky s námi a natrvalo nás rozdělovat. Nic nenasvědčovalo tomu, že bychom ještě mohli žít jinak. Přítomnost byla zafixována betonem a ostnatým drátem, průvodními jevy konfliktu, jenž hrozil rozpoutáním jaderné reakce schopné vyhladit celé lidstvo.

Sloužil jsem tehdy u RAF, takže jsem byl vybaven vojenskou legitimací a pro účely dané cesty jsem se obešel bez cestovního pasu. Na hranicích jsme zastavili v kontrolní stanici se strážní věží, obehnané plotem z ostnatého drátu. Do vlaku přistoupil sovětský pohraničnický, který nám stroze, bez úsměvu zkontroloval doklady, zatímco příslušníci východoněmecké dopravní policie, známí jako „dépéčka“,³² prověřovali s pomocí cvičených psů podvozky vagonů. Kapitalistickou lokomotivu i posádku vystřídal patřičné komunistické verze a asi tak za dvě hodiny už jsme si to bafali vojenským koridorem spojujícím západní Německo se Západním Berlínem.

Dveře vagonů byly zvenčí zajištěné na řetěz a okna byla neprodyšně uzavřena. V těchto podmínkách jsme vjížděli do ošumělého, bezvýrazného a pošmourného světa, kde jako by vládla věčná šed'. Měli jsme zakázáno vstávat, když vlak někde zastavil, a nesměli jsme se bavit s žádnými východoněmeckými ani sovětskými úředníky nebo civilisty. Trasa 230 kilometrů dlouhého koridoru byla po stranách lemována vysokým plotem z ostnatého drátu, jež prokládaly strážní věže osazené světlomety a samopalníky. Za plotem se rozkládalo „pásmo smrti“: otevřené prostranství, kde se nebylo kam ukrýt před palbou, pokud by někdo byl tak neohrožený – anebo nerozvážný –, aby se pokusil tuto mez překročit. Po kodrcavé čtyřhodinové jízdě přerušované ustavičnými zastávkami jsme se konečně dohrkali do Berlína a ocitli se v blízkosti symbolu jedné

³² V orig. „TraPos“ (zkratka z „Transportpolizei“). (Pozn. překl.)

z největších ideologických roztržek dvacátého století. Taková městská zeď tady ještě nebyla – vždyť neměla odrážet vetřelce, ale zadržovat vlastní lid.

V dnešní době bere většina Evropanů myšlenku volného pohybu jako cosi samozřejmého. Není tomu ale tak dávno, co se na cesty přes kontinent vztahovala přísná omezení. K překročení hranic v západní Evropě jste za studené války potřebovali cestovní pas, ale to se tehdy ještě nevymykalo normálu. Když jste se naproti tomu chtěli podívat do východní Evropy, tedy za železnou oponu, museli jste se kromě pasu vykázat ještě všelijakými úředními lejstry a bezpečnostními prověrkami, to všechno při vědomí, že na každém kroku budete pod dohledem. Železná opona a Berlínská zeď byly fyzickým mementem, které nám neúprosně připomínalo, jak světadíl protkaný společnou historií, mezikulturními vazbami a prastarými obchodními stezkami beze zbytku rozerval ideologie a velmocenská politika.

Když tato nová barikáda po druhé světové válce vyvstala a komunističtí i kapitalističtí vítězové se začali navzájem poměřovat, začal sovětský hospodářský systém zaostávat za představami svých občanů. Stačilo vyhlédnout z okna nebo přejít přes ulici a řadoví občané z Východu mohli na vlastní oči přihlížet, jak západní Německo povstává se vši pompou z popela. Signál západoněmecké televize zasahoval na většinu východního Německa a přinášel do příbytků prostých obyvatel výjevy vzkvétající konzumní společnosti. Nejvýchodněji položené oblasti, kam už západoněmecké vysílání nedolétlo, se dokonce žertem označovaly za „údolí nevědomých“. Každý den, kdy měli občané možnost sledovat západoněmecký pokrok, byl ovšem hřebíčkem do rakve představ o nedostižnosti sovětského systému. Vládnoucí Sjednocená socialistická strana Německa (SED) se v roce 1958 holedbala, že západní Německo do dvou let překoná v prodeji spotřebního zboží. To se nestalo, zato se Sovětský svaz ujal vedení ve vesmírných závodech, a tak se tou dobou ve východním Německu uchytil parodický slogan: „Ohne Butter, ohne Sahne, auf dem Mond die rote Fahne.“ („Nemáme máslo, nemáme smetanu, zato máme na Měsíci rudou zástavu.“)

KAPITOLA OSMÁ

SPOJENÉ KRÁLOVSTVÍ

*„Každý člověk je ostrov sám pro sebe.
Jakkoli však rozdíly mezi námi vydají na oceán,
za ním leží celý kontinent toho, co máme společné.“*

– James Rozoff

ZKUSTE SI PŘEDSTAVIT, že jste římský voják, který roku 380 n. l. patroluje na Hadriánově valu. Jste původem z Etrurie (Toskánska), takže ve své legii patříte k celkem nepočetné skupince vojáků, kteří doopravdy pocházejí z Apeninského poloostrova. Je únor, zima jak v morně, a vy shlížíte z hradeb, kde držíte noční vartu. Pro samé mraky nejsou vidět ani hvězdy, mrholí a blíží se úsvit. Tunikou vám profukuje ostrý vítr. V duchu blahořečíte Jova za dodávku *bracae* (vlněných kalhot), které dorazily minulý týden, s pouhým tříměsíčním zpožděním. Těžko říct, co je vlastně horší: jestli to počasí, nebo občasné nájezdy barbarů přicházející ze severu. Kolega, který na témže úseku hlídkuje s vámi, vám na náladě moc nepřidá: je ze severní Galie, latinsky toho moc nenamluví a narukoval jenom kvůli možnosti obdržet po pětadvaceti letech služby římské občanství.

Sledujete, jak se v přišeeří před vámi rýsuje ta pustá zem – řídké traviny a rákosí ohýbané větrem –, a myslíte na domov. Na města Lucca a Siena, na venkov, na pobřeží. V tu chvíli si ztěžka povzdechnete a polohlasem prohodíte: „Pro di immortales, quid hic facio?“ (Co já tady u všech všudy dělám?) Nebo něco v tom smyslu.

Z pohledu „primitivních“ ostrovních kmenů musel Hadriánův val skýtat věru impozantní podívanou. Vznikl v roce 122 n. l. a vinul se v délce 117 kilometrů. Místy dosahoval výšky 4,5 metru a třímetrové tloušťky. Před ním zel čtyři metry hluboký a devět metrů široký „bojový příkop“, přičemž mezi oběma překážkami trčelo ještě houští zaostřených kůlů.

Podél valu bylo množství opevněných bran. Na každou římskou míli připadala jedna pevnůstka a mezi nimi se vždy tyčily dvě vížky. Na jedné straně této zdi se nalézala „civilizace“, na druhé „barbaři“. Někteří Angličané a Skotové žertují, že tomu tak zůstalo dodnes. Žádná zeď však už mezi nimi nestojí.

Hadriánův val, symbol úctyhodného dosahu římské moci – ale i jejích mezí –, se za posledních 1 500 let prakticky rozpadl. Když Římané odešli, zchátral. Rolníci si z něj po troškách brali na stavbu domů a ohrad, bující křesťanské obce si po větších troškách odebíraly na kostely – a zatímco Římané vybledali z britské paměti, mizela jejich zeď kousek po kousku v krajině, kterou sem kdysi přitáhli dobýt.

Sjednotit tento kraj se Římanům nikdy nepovedlo. Hadriánův val postavili na obranu dobytých území před teritorií, která ovládnout nedokázali. Když v roce 43 n. l. poprvé dorazili na jihovýchod Anglie, našli tam pestrou směs kmenů žijících na úrovni doby železné. Římany už tyto kmeny znaly, neboť s impériem navázaly určité kulturní a hospodářské styky a také se k nim donesly zvěsti o bojeschopnosti římské armády z dob nájezdů Julia Caesara, k nimž došlo bezmála o sto let dříve. V té době kladly kmeny tuhý odpor, ale tentokrát je legionáři zastihli v nedbalkách, především kvůli jejich nejednotě. Římané s nimi učinili krátký proces, načež se utábořili v Colchesteru, aby se nachystali na zábor celého ostrova.

Historici se domnívají, že v roce 47 n. l. už se Římanům na jihovýchodě podrobilo jedenáct kmenů a dobytí kontrolovali oblast na jih od řeky Humber až po estuár řeky Severn poblíž velšské hranice. Z tohoto území pak zahájili namáhavou expanzi do Walesu a směrem na sever. Kolem roku 84 n. l. dorazili až k zátocě Moray Firth, tedy nějakých 240 kilometrů do hloubi dnešního Skotska. Máme doklady o tom, že se Římané plavili až k poloostrovu Kintyre a legionáři se pokoušeli ztéci Skotskou vysočinu, avšak jejich expanze se zastavila právě v zálivu Moray Firth, který se stal jakousi krajní hranicí jejich vlivu. Kdyby se jim podařilo pokračovat – kdyby celému ostrovu vtiskli jedinou správu a potom na něm setrvali –, mohly se dějiny Spojeného království odvíjet podstatně jinak.

Jenže hranice římské říše se ocitaly pod náporom a vojáků bylo zapotřebí k obraně centrálních oblastí, nikoli k výbojům kdesi na periferii. Římané tedy udělali čelem vzad a stáhli se víceméně na linii, kudy probíhá soudobá hranice mezi Anglií a Skotskem. Tam následně postavili val: nejvýznamnější dochované svědectví o síle a dosahu římské vojenské chrabrosti. Žádné řeky ani hory, jaké obvykle tvořívají přirozené hranice, se v tomto terénu nenacházely; Římanům však k vytyčení linie posloužila vojenská síla.

Zeď spoluutvářela podobu toho, co časem vstoupilo ve známost jako Spojené království.

.....

OBSAH

Úvod	7
Kapitola první	
Čína	13
Kapitola druhá	
Spojené státy americké	43
Kapitola třetí	
Izrael a Palestina	77
Kapitola čtvrtá	
Blízký východ	105
Kapitola pátá	
Indický subkontinent	129
Kapitola šestá	
Afrika	161
Kapitola sedmá	
Evropa	189
Kapitola osmá	
Spojené království	223
Závěr	253
Poděkování	263
Literatura	264
Rejstřík	271

Tim Marshall

VĚK ZDÍ

Proč dnes všude na světě vyrůstají nové hradby

Z anglického originálu *Divided: Why We're Living in an Age of Walls*, vydaného nakladatelstvím Elliott & Thompson Limited roku 2018 v Londýně, přeložil Jan Prokeš.

Vydalo nakladatelství Rybka Publishers,

V Jirchářích 6, 110 00,

v Praze roku 2020.

www.rybkapub.cz